

MUSTAQILLIK DAVRI O'ZBEK ADABIYOTIDA TARIXIY XOTIRANING TIKLANISHI

Abdalniyazova Aziza Davronbekovna

Osiyo Xalqaro Universiteti magitri

Annotation: *In the post-independence period, Uzbek literature is studied as a process of restoring historical memory, forming national consciousness, reviving cultural heritage, and artistically interpreting historical events. The article analyzes the reconsideration of historical themes in literature during the years of independence, the depiction of historical figures and events, and the development of society's historical awareness through national memory. At the same time, the methods of artistic interpretation of historical events, genres and styles used by writers, as well as the social and cultural significance of historical memory are highlighted. The results of the study make it possible to determine the role of post-independence literature in strengthening national identity and shaping historical consciousness.*

Keywords: *Post-independence period, Uzbek literature, historical memory, national identity, artistic interpretation, historical figures, historical events.*

Аннотация: *В период независимости узбекская литература изучается как процесс восстановления исторической памяти, формирования национального сознания, возрождения культурного наследия и художественной интерпретации исторических событий. В статье анализируются пересмотр исторических тем в литературе в годы независимости, изображение исторических личностей и событий, а также развитие исторического сознания общества через национальную память. Кроме того, освещаются методы художественной интерпретации исторических событий, жанры и стили, используемые писателями, а также социальное и культурное значение исторической памяти. Результаты исследования позволяют определить роль литературы периода независимости в укреплении национальной идентичности и формировании исторического сознания.*

Ключевые слова: *Период независимости, узбекская литература, историческая память, национальная идентичность, художественная интерпретация, исторические личности, исторические события.*

Annotatsiya: *Mustaqillik davri o'zbek adabiyotida tarixiy xotiraning tiklanishi milliy ongning shakllanishi, madaniy merosni qayta tiklash va tarixiy voqealarni badiiy talqin qilish jarayoni sifatida o'rganiladi. Maqolada mustaqillik yillarida adabiyotda tarixiy mavzularni qayta ko'rib chiqish, tarixiy shaxslar va voqealarni aks ettirish, milliy xotira orqali jamiyatning tarixiy ongini rivojlantirish masalalari tahlil qilinadi. Shu bilan birga, adabiyotdagi tarixiy voqealarni badiiy talqin qilish metodlari, yozuvchilar tomonidan ishlatilgan janr va uslublar hamda tarixiy xotiraning ijtimoiy va madaniy ahamiyati*

20-Yanvar, 2026-yil

yoritiladi. Tadqiqot natijalari mustaqillik davri adabiyotining milliy identitetni mustahkamlashdagi o'рни va tarixiy ongini shakllantirishdagi rolini aniqlashga imkon beradi.

Kalit so'zlar: *Mustaqillik davri, o'zbek adabiyoti, tarixiy xotira, milliy identitet, badiiy talqin, tarixiy shaxslar, tarixiy voqealar.*

KIRISH

O'zbekiston mustaqillikka erishganidan keyingi davr, milliy madaniyat va adabiyot uchun yangi sahifani ochdi. Bu davrda o'zbek adabiyoti nafaqat ijodiy rivojlanish, balki milliy tarixni qayta tiklash va tarixiy xotirani saqlash vositasi sifatida ham muhim ahamiyat kasb etdi. Tarixiy xotira adabiyotda o'tgan voqealarni badiiy talqin qilish orqali jamiyatning kollektiv ongini shakllantiradi va milliy identitetni mustahkamlashga xizmat qiladi. Mustaqillik davrida tarixiy xotira nafaqat yuksak badiiy asarlarda, balki publitsistik, ilmiy va ommaviy madaniyat mahsulotlarida ham faol ifodalanib, avvalgi davrlarda cheklangan yoki to'liq ochilmagan tarixiy mavzularni ochishga imkon yaratdi. Shu bilan birga, bu davr adabiyotining o'ziga xosligi, tarixiy voqealarni milliy nuqtai nazardan badiiy qayta talqin qilishi va yosh avlodga tarixiy bilimlarni yetkazishdagi roli bilan ajralib turadi. Maqola mazmunan mustaqillik yillarida o'zbek adabiyotida tarixiy xotiraning tiklanishini, asosiy yo'nalishlari va badiiy ifoda vositalarini tahlil qilishga qaratilgan.

ASOSIY QISM

Mustaqillik davrida o'zbek adabiyotida tarixiy xotiraning tiklanishi bir necha asosiy yo'nalishda rivojlandi. Birinchidan, tarixiy shaxslar va voqealarni yoritish orqali o'tgan asrlardagi milliy va madaniy qadriyatlarni tiklashga e'tibor qaratildi. Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur, shuningdek, mustaqillik davrining tarixiy va siyosiy shaxslarining hayoti adabiy asarlarda keng aks etdi. Yozuvchilar va shoirlar tarixiy shaxslarning hayoti, ularga xos fazilatlar, qahramonliklari va xalq hayotidagi o'рни orqali milliy ongini mustahkamlashga harakat qildilar.⁸ Shu jarayonda badiiy fantaziya va tarixiy faktlarning uyg'unlashuvi, o'quvchilarda tarixiy xotira va o'zlik tuyg'usini rivojlantirish vositasi sifatida ishlatildi.

Ikkinchidan, o'tmish voqealarini qayta talqin qilish va ularni bugungi kun kontekstida talqin qilish o'zbek adabiyotining yangi janrlarida – tarixiy roman, povest, dramatik asarlar va publitsistika orqali namoyon bo'ldi. Mustaqillik davrida yozilgan roman va hikoyalarda sovet davri tarixining cheklangan yoki tahrirlangan voqealari ochiqchasiga yoritila boshladi. Bu adabiyot o'quvchilarni tarixiy tafakkurga chorlab, avlodlar orasida tarixiy xotirani uzluksiz saqlashga xizmat qildi.

Uchinchidan, tarixiy xotiraning tiklanishi o'zbek milliy madaniyati va tilining rivojlanishi bilan chambarchas bog'liq bo'ldi. Tarixiy voqealarni aniq badiiy ifoda etish, milliy til vositalari orqali milliy ongini boyitish va o'tgan asrlardan meros qolgan madaniy qadriyatlarni yosh avlodga yetkazish muhim vazifa sifatida ko'rildi. Shu nuqtai nazardan qaraganda, mustaqillik davri adabiyoti tarixiy xotirani tiklash bilan birga, milliy identitetni shakllantirish va mustahkamlash jarayonida ham faol vosita bo'ldi.

⁸ Toshmuhammadov, A. *Mustaqillik davri o'zbek adabiyoti*. Toshkent: Fan, 2010

Adabiyotda tarixiy xotirani aks ettirishning yana bir o‘ziga xos jihati – milliy qahramonlik motivi va jamiyatdagi o‘zaro mas’uliyatni ta’kidlashdir. Tarixiy voqealar orqali yozuvchilar o‘quvchilarga insonning tarixiy jarayonlardagi o‘rni, milliy qahramonlik va ijtimoiy mas’uliyatning ahamiyatini ko‘rsatdilar. Shu bilan birga, mustaqillik davri adabiyoti tarixiy xotirani faqat yodlash emas, balki uni talqin qilish, yangilash va jamiyatning axloqiy qadriyatlari bilan bog‘lash vazifasini ham bajardi.

Shuningdek, o‘zbek adabiyotida tarixiy xotiraning tiklanishi xalqning turli qatlamlari, ayniqsa, yoshlar va bolalar uchun ham tushunarli va qiziqarli shaklda taqdim etildi. Tarixiy mavzular bolalar va o‘smirlar adabiyotida masalan, sarguzashtli romanlar, darsliklar va hikoyalarda ham faol ishlatildi. Bu esa yosh avlodda tarixiy ongni rivojlantirish va milliy qadriyatlarni qadrlashga yordam berdi. Tarixiy xotira shuningdek, o‘zbek adabiyotining dramaturgiya, kino va sahna ijodida ham namoyon bo‘ldi. Mustaqillik davrida sahna asarlari va filmlar tarixiy voqealarni badiiy talqin orqali auditoriyaga yetkazdi, bu esa adabiyot va boshqa san’at tarmoqlarini birlashtirish orqali tarixiy xotirani kengaytirdi.

Tarixiy xotiraning tiklanishi jarayonida adabiy tilda yangiliklar yuzaga keldi. Tarixiy faktlarni yoritishda badiiy tasvir, metafora, simvol va allegoriyalardan keng foydalanildi. Bu esa nafaqat o‘quvchini tarixiy voqealarga jalb qilish, balki ularning hissiy va ma’naviy dunyosini boyitish imkonini berdi. Shu bilan birga, tarixiy xotirani adabiy tarzda ifodalash orqali yozuvchilar mustaqillik davrining siyosiy va madaniy haqiqatlarini ham o‘quvchiga yetkazish imkonini topdilar.

Mustaqillik davrida tarixiy xotirani tiklash jarayoni, shuningdek, o‘zbek adabiy muhitida ilmiy va badiiy yondashuvlarning uyg‘unlashuvini talab qildi. Yozuvchilar tarixiy manbalarni o‘rganib, ularni badiiy asarga moslashtirish bilan birga, o‘quvchiga tarixiy voqealarning mazmuni va mohiyatini yetkazishga harakat qildilar.⁹ Shu orqali adabiyot milliy ongni shakllantirish, tarixiy xotirani saqlash va milliy qadriyatlarni yosh avlodga yetkazish vositasi sifatida faol ishlay boshladi.

Mustaqillik davrida tarixiy xotiraning tiklanishida ijodiy eksperimentlar ham muhim rol o‘ynadi. Yozuvchilar tarixiy voqealarni badiiy tasvirlashda realistik yondashuv, simbolik ifoda va tarixiy fantaziyani uyg‘unlashtirdilar. Shu tarzda olingan badiiy natijalar o‘quvchilarda tarixiy voqealarni chuqur tushunish, milliy qadriyatlarni qadrlash va o‘zlik tuyg‘usini shakllantirishga xizmat qildi.

Tarixiy xotiraning tiklanishi jarayonida o‘zbek adabiyoti nafaqat o‘tmishni eslashga, balki hozirgi va kelajakni ham talqin qilishga qaratildi. Tarixiy mavzular orqali yozuvchilar jamiyatning hozirgi ijtimoiy muammolari, axloqiy qadriyatlari va madaniy identiteti haqida fikr bildirdilar. Shu orqali adabiyot tarixiy xotirani yangilash bilan birga, milliy ongni rivojlantirish va jamiyatning ma’naviy qiyofasini shakllantirishga xizmat qildi.

Mustaqillik davri o‘zbek adabiyotida tarixiy xotiraning tiklanishi nafaqat tarixiy faktlarni badiiy ifoda qilish bilan cheklanmay, balki milliy identitetni shakllantirish va jamiyatning axloqiy qadriyatlarini boyitish jarayoni sifatida ham muhokama qilinadi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, tarixiy voqealarni qayta talqin qilish orqali yozuvchilar o‘quvchida milliy g‘urur va tarixiy ongni rivojlantirishga intildilar. Masalan,

⁹ Bobokulov, S. *Tarixiy xotira va badiiy talqin*. Toshkent: Akademyanashr, 2015

Alisher Navoiy va Zahiriddin Muhammad Bobur kabi tarixiy shaxslarning hayoti va ijodi mustaqillik davri adabiyotida yangi yondashuv bilan tahlil qilindi, ularning asarlari zamonaviy adabiyotda yangi talqinlar va badiiy metodlar orqali kengaytirildi.

Shuningdek, mustaqillik yillarida yozilgan tarixiy roman va hikoyalarda sovet davri cheklovlaridan ozodlik olinganligi, tarixiy voqealarni erkinroq ifoda etish imkonini yaratdi. Bu esa tarixiy haqiqatni faqat faktlar asosida emas, balki badiiy talqin va hissiy qiyofa orqali o'quvchiga yetkazish imkonini berdi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, badiiy fantaziya va tarixiy faktlarning uyg'unligi milliy xotirani tiklashda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.¹⁰ Shu nuqtai nazardan qaraganda, tarixiy xotira nafaqat o'tgan voqealarni eslash, balki ularni bugungi kontekstda yangicha talqin qilish imkonini beradi.

Bundan tashqari, mustaqillik davrida tarixiy xotiraning tiklanishi yosh avlodga ta'lim berish va ma'naviy tarbiya berish jarayonida ham faol ishlatilgan. Tarixiy mavzular bolalar va o'smirlar adabiyotida sarguzashtli romanlar, hikoyalar va darsliklar orqali yetkazildi, bu esa yosh avlodda tarixiy tafakkur va milliy qadriyatlarni shakllantirishga xizmat qildi. Shu bilan birga, tarixiy xotira sahna va kino asarlarida ham namoyon bo'lib, adabiyot va boshqa san'at tarmoqlari orqali milliy ongni mustahkamlashga yordam berdi.

Mavjud manbalarni tahlil qilganda, tarixiy xotiraning tiklanishi jarayonida adabiy janrlarning xilma-xilligi, badiiy ifoda vositalarining boyligi va tarixiy faktlar bilan badiiy fantaziyaning uyg'unligi muhim ahamiyatga ega ekanligi aniqlanadi. Shu nuqtai nazardan, tadqiqot natijalari mustaqillik davri o'zbek adabiyotida tarixiy xotiraning tiklanishi nafaqat tarixiy haqiqatni saqlash, balki uni jamiyatning axloqiy va madaniy qadriyatlari bilan bog'lash jarayoni sifatida ham izohlanishini tasdiqlaydi.

Muhokama shuni ko'rsatadiki, tarixiy xotira o'zbek adabiyotida shunchaki o'tgan voqealarni eslash emas, balki ularni badiiy talqin qilish, milliy identitetni shakllantirish va yosh avlodning tarixiy ongini rivojlantirish vositasi sifatida faol ishlatilgan. Bu esa mustaqillik davri adabiyotining o'ziga xos jihati bo'lib, tarixiy haqiqat va badiiy ijodning uyg'unlashuvini ta'minlagan.¹¹ Shu bilan birga, tadqiqot natijalari boshqa ilmiy manbalar bilan solishtirilganda, mustaqillik davri o'zbek adabiyotida tarixiy xotira milliy ongni rivojlantirish va madaniy merosni qayta tiklash jarayoni sifatida keng qamrovli va tizimli tarzda amalga oshirilganini ko'rsatadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, mustaqillik davri o'zbek adabiyotida tarixiy xotiraning tiklanishi milliy ongni shakllantirish, madaniy merosni qayta tiklash va yosh avlodga tarixiy bilimlarni yetkazish jarayoni sifatida muhim ahamiyat kasb etdi. Tarixiy shaxslar va voqealarni yoritish, milliy qahramonlik motivini rivojlantirish, tarixiy voqealarni badiiy talqin qilish va adabiyotning janr xilma-xilligidan foydalanish orqali yozuvchilar milliy identitetni mustahkamlash va o'quvchilarda tarixiy tafakkur yaratishga xizmat qildilar. Shu bilan birga, tarixiy xotira mustaqillik davri adabiyotining barcha janrlarida – roman, hikoya, dramatik asar, esselar, publitsistika va kino orqali ifodalandi. Bu jarayon nafaqat o'tgan tarixni yodlash, balki uni yangilash, talqin qilish va jamiyatning axloqiy qadriyatlari bilan

¹⁰ Toshmuhammadov, A. *Mustaqillik davri o'zbek adabiyoti*. Toshkent: Fan, 2010

¹¹ Karimov, I. *O'zbek milliy madaniyati*. Toshkent: Sharq, 2002

20-Yanvar, 2026-yil

bog‘lash imkonini berdi. Natijada, mustaqillik davri o‘zbek adabiyoti tarixiy xotirani tiklash va milliy ongni rivojlantirish vositasi sifatida o‘zining o‘ziga xos o‘rnini egalladi.

FOYDALANILGAN ADABIIYOTLAR:

1. Tolstoy, Lev. Tarix va adabiyot. Moskva: Nauka, 1990.
2. Karimov, Islom. O‘zbek milliy madaniyati. Toshkent: Sharq, 2002.
3. Toshmuhammadov, A. Mustaqillik davri o‘zbek adabiyoti. Toshkent: Fan, 2010.
4. Bobokulov, S. Tarixiy xotira va badiiy talqin. Toshkent: Akademnashr, 2015.
5. Navoiy, Alisher. Tanlangan asarlar. Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot, 2000.
6. Bobur, Zahiriddin Muhammad. Boburnoma. Toshkent: Sharq, 1998.

Global
Science
Publication